

quàm ignisluadam elogijs celebrare queant. Cui quidem vrbium omnium reginæ ac dominæ, cum id optimo iure ac merito detur, quod Macrobius in lib. Saturn. de Marone his verbis scribit: Eius, inquit, gloria hæc est, ut nullius laudibus crescât, nullius vituperatione minuatur: Cumq; doctissima, eruditissimorum virorū scripta, de amplissima Venetorum Rep. literarū monumētis sint tradita, à longiore eius enarratione nunc abstinere, auidūque Lectorem ad Leandri Italiam, ad Egnatiū, & ad Danielis Barbari Commentaria, quibus Vitruuij de Architectura libros illustrauit, remitto. Qui hunc in modū de Venetorū vrbe scribit: Erant, inquit, olim in vrbe Romana Theatra, & Circi, & amphitheatra, nunc vrbes ipsæ totæ theatra sunt, & Circi, & amphitheatra. Videbantur illæ moles ingentes, quoniā magnitudo illarum videntibus imminerebat. At oppida & munimenta nostrorū ideo maiora illis, & præstantiora sunt, quia vel animo metiuntur, vel ambitu, & circumitione mensurantur. Cæterum, me ab his nationib. auocat amplitudo Venetorū naualis, triremium, & nauis apparatus, instrumentorū omnium copia, tormentorū & machinarum multitudo, munitionū, & armorū omnis generis thesaurus, infinitorū artificum series, rerū ordo, facilis vsus, promptaq; ad omnes necessitates expeditio. Quæ omnia maritimæ rei præstantiam, & excellentiā, illis merito tradidē. Nolo aut, quod illius loci admiratione capiamur, propterea quod res mira omnib. aduenis & hospitibus videatur, sed propterea, quod illa à re longè admirabiliori originē ducit, quā maximè optare non habētes, & summa cura seruare habētes debēt. Diuturna, & inuiolata Reip. libertas eam peperit amplitudinē, vsusq; rerum maritimarū, & præclaræ occasiones fecerunt, ut eæ copiarū cum ciuitatis Genio quasi succrescentes, ad eam dignitatē, & maiestatem peruenerint. Quare cōstare omnib. illud debet nulla vi, nulla facultate quipiam breui effici posse, in quo tempus ius suū exercet, vnde non tam magni & ampli Imperij, quā liberæ & perpetuæ administrationis opus illud est. Quod si gladiatores & bellux, in arenam, histriones in scenā, quadrigæ in circos non inducuntur, in Venetorum tamen nauali acquirendarū prouinciarum & regionum tutandarū apparatus extruitur, & alijs illis nocendi volūtas cohibetur, & quemadmodū eius vrbs feueritatē diuina prouidentia architectata est, vnde nec mœnia, nec propugnacula, nec portus habet, ita, quicquid homines pulchri fecerunt, ab eadē prouidentia ducti, fecerunt. Accessit eō charitas, quam ciues erga patriam habuere, cum in ea oranda & amplificanda, nulli periculo, nulli vnquā labori pepercerint. Vnde in eo loco, & rerū copiarū, & ordo mirabilis videtur, ut vno oculi ictu, quicquid ad instruendam iustam classem opus est, facillimè educatur. Vela, remos, funes, anchoras, tormenta, machinas, organaq; omnia, vnicō nutu in educatas triremes imposita videres. Memorabile est, qd Egnatius lib. 6. c. 5. de magnifico Venetorū templo prodidit: Veneti, inquit, Sebastiani Ciani Ducis auspicio, cū ex alijs orbis partib. extruendis nouis edificijs insignes præfectos, tū ex Constantinopolitana vrbe, vñū amplissimis premijs inuitarunt, qui, omniū iudicio, omnibus alijs ea tēpestare, præferebatur, ut aureā D. Marci ædem omnium quæcūq; extarent celeberrimā, ab ipsis fundamentis extruerent. Quod cū Græcus homo præstiturū sese polliceretur, ea tamen conditione, ut absolutū ab se opere, ad æternā sui memoriā, pateretur Dux ipse senatusq; in oculatissima tēpli parte, statuam marmoream sibi poni: nō dubitauit Cianus Dux ipse, & patres id pro certo polliceri: Inchoato igitur ab se opere, quū iā præcipuam templi partē absoluisset, quū Dux & reliqui Patres adessent, nimia quadā ingenij leuitate, elabi sibi ex ore passus est, se quidē multo celebrius templū ipsum fuisse extructurū, nisi inter ipsum opus occurrisset plura, quæ illū prudentiorē fecissent. Ad quem subridens Dux, Nec nos, inquit, contra omnia, quæ de statua petieras, integra tibi dabimus. Quare illi in vestibuli frōte marmoreā statuā collocarunt, manu ad os obiecta, quasi illū dictū sui peniteret. Illud interim, hoc in loco præterire minimè possum, tēpli ipsi apparatus tantū, talemq; hodie extare, ut nemō sit, qui quum omnia diligētius perlustrarit, nō fateatur omnibus antiquissimis operibus & recentioribus cū ipsa Tarpeia arce esse antefereendum. Quod et si parergon videri multis possit, nō dubitē tamen plures fore, quibus quā gratissima tēpli ipsius sit futura explicatio. Est igitur tēplū ipsum, nō tam magnitudine, & vastitate sua, ut pleraque alia, quā ornatu insignē, & imprimis augustū. Quod si primum ingrediare, crucis figurā præferre videatur: cuius anguli in altissimas confurgunt testudines. Quarum fastigia, ut reliqua tēpli facies, plumbeis tegulis operata, ad centū viginti stadia, ex alto ad vrhem nauigantibus inter eminentissima vrbs edificiā occurrant. Superbissimi ad id fornice, mira inter se arte, coeūtes, totā molem fulciunt. Illud nō possum, non vehemēter admirari, vnde tanta vis auri Venetis ipsis adfuerit, quod tanto operi impēderent. Nam quicquid operis est, à mediā tēpli parte purissimo fulget auro, quod mussino opere, ita variatū est, ut quocūq; oculos veritas insignē imprimis occurrat. Recedūt tantū in ipso testudinū connexu Græcanici operis vetustissimæ imagines mœsta quadam venerabiliq; præsentia, horrore cū religione mixtū, spectantium animis inferētes. Quod si ad alias spectandas templi partes

animum conuertas, marmoreq; vndiq; tabulæ, ad pauimentum v. ipsum, varij marmoris occurrent. Quæ tanto artificio sunt sibi inuicē compositæ, ut eadem inter se similes videri possint. Sed it quoq; ipsa circū ædem marmorea ita distincta, ut defatigato titiam cuncta perlustrati, quietem & ocium parent. Hic tibi pauimentum liceat intueri, vermiculato opere, marmoreis frustis ita distinctum, ut tantum extruendi templi studium, in celū meritō tollas. Columnæ verò cōplures Parij lapidis, vel Tapfici, aut Numidici tibi interim affurgant iure optimo admirabiles, cū duplici suggestu marmoreo, vnde sacerdotes sæpe emineant. Sic enim cautū publico decreto fuerat, ut quicquid egregij operis Veneti ipsi nauigantes, quocūque terrarū abirent, non dubitarent id ipsum Venetias deferre, ad æternam templi aurei memoriam, utq; nulli impēsæ omnino parcerent. Quod si ex templo egrediare, vestibulum ipsum subeas, quis per immortalē Deū, stupor non te inuadat? Cuius aurei fornices trecentis & amplius fulciuntur columnis, non magnitudine sua magis, quā colorū varietate conspicuis: intercolumna, & quicquid in area ipsa operis est, cum ipso pauimento marmoreis tabulis pro tectorio renitet. Quod si superiorem vestibuli partem, ex area ipsa conspicias, ecce tibi equi quatuor equei, diuerso statu, varioq; occurrunt: qui veteris operis insignia planē referētes, studium insignē ciuitatis ipsius secum præ se ferant. His operosum templi supercilium incubat, senis sese pinnaculis explicans: quorum singula, in tabernaculi speciem, surrecta, singulas habent ex candido lapide statuas, nudigenij: aliaq; verò splendidissimi aspectus simulacra, suo quæque statu operibus inserta, miro quodam modo, ipsam primarum exornant intercapedinem. Idem opus excellentissimum, eandemq; speciosissimam materiā, tam dextrum, quā læuum latus habet.

41. Vienna, Pannoniæ, nunc Austriæ caput, atq; illustrissimorū Principum & Archiducū Austriæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniæ, Croatia inuictissima & inclita sedes. Ferdinandus Rom. Rex, ut Viennensis Academiæ studia repararet, atq; hæreticorum passim grassantium furorē compesceret, Collegium Societati Iesu ibidem erexit, atque dotauit, cuius redditus deinde Maximilianus Cæsar adauxit. Eius vrbs Topographiam D. VVolfangi Larij apud Munsterum inuenies, qui deinde omnium accuratissimè eandem libris quatuor descripsit. Panegiricum etiam, siue encomium Viennæ à Ioanne Bock conscriptum extat.

31. Vlma, Clarissima Sueuiæ vrbs, ad Danubij ripas sita. Inter eas vrbes, quas villas Imperij nuncupant, non infimum dignitatis locum obtinet.

32. Vrsella, Confœderatæ Heluetiorum Societatis, liberæ conditionis vicus.

32. Vrsina, vulgò Berna, elegans Heluetiæ oppidū, ad Arolæ amnem à Bertholdo Zeringensium Duce, ob commodam loci opportunitatem constructum, atque ex venatione hoc nominis ferens. Cum enim is sese oblectaret venando, recreationis suæ socijs dixit: Ciuitatem quam extruere in hoc opportuno loco deliberauimus, nominari volumus vocabulo bestię, quæ nobis primum occurrerit, & capta fuerit. Ceperunt autem Visum, quem Germani *Beren* vocant. Cumq; in eo loco, ut diximus, plurimæ crescerēt quercus, vbi ciuitas erat construenda, omnes ferē arbores illæ fuerunt pro domorum structura insumptæ. Vnde & operarij vulgò dicebant, quum reserarent arbores. *Holz laß dich hauben gern / die Stadt muß heißen Bern*. Cuius rythmi hic est sensus: Arbores finite, ut secimini libenter: Quoniam ciuitas ista vocabitur Bern.

35. VVeimariam Thuringiæ oppidum, situs loci amœnus, & castrium Saxoniarū Ducibus sedem ac domiciliū præbens, nobilitat.

22. VVesalia inferior, vrbs murorum ambitu, Rheni propinquitate, & Collegiata Ecclesia præstans, cuius fundatiōem peruetusta quædam scripta in ænum Domini octingentesimum, tricesimū octauum, his verbis reijciunt, Luthardus filius Euerhardi Comitiss Cluensium erexit, instruxitq; duo Collegiata templa. Alterum in VVeseli, sub ditione Cluensium in inferiori Germania: Alterum Nouesij Canoniorum & virginum: Quæ ciuitas tunc temporis Cluensium Comitibus parebat.

27. VVismaria, Ducatus Megapolensis oppidum.

27. VViteberga, oppidum Saxoniarū.

34. VVormatiā, Vangonū Metropolim ad Rhenū sitam, quondam Borbetomagum appellatam, corruptè verò Vormatiā hodie dici cōstat, B litera in V mutata, quasi dicas Vormagium. De ea ita Munsterus scribit. Peruetusta vrbs VVormatiensis, sita ad Rhenū in loco amœno, habet in orbem fundū nobilem, qui & generosum producit vinum, atq; frumenti copiam, habet circumcirca plus minus ducenta oppida, & villas, quorum incolæ quotidie forum frequentant VVormatiensē, esculenta inferentes: & qui ante Solis occasum domum redire queant. Populi, qui olim per circuitum huius vrbs ad duo, vel tria miliaria, versus pagū Alzheimensem habitauerunt, dicti fuerunt Vangiones, fuitq; VVormatia Metropolis eorū, magni nominis, tam apud Romanos, quā apud Francorū priscos reges, atq; apud successores eorū Germanorum Cæsares, qui & multa ibi celebrauerunt comitia, cōsilia, nuptias, aut alios habuerūt solemnes cōuentus, in quibus de magnis tractarunt rebus, id quod huius vrbs testantur annales.